

השבוי הראשון: מלחמת אברהם לשחרור לוט והשלכותיה לימינו

אנחנו נכנסים לשבוע השלישי למלחמת 'חרבות ברזל' והימים החולפים מעלים התלבטויות מורכבות, שכרוכות בדיני נפשות, ביחס לדרך ההתקדמות הלאה. איננו אנשי ביטחון ונושאים תפילה עבור קציני הצבא, שיזכו לסייעתא דשמיא בכל מעשה ידיהם, לנסים ונפלאות בשחרור החטופים בריאים ושלמים, ולמיגור מאחז הרשע שהתיישב על גבולותינו.

אבל ברצוננו לשאוב השראה כללית לימינו, מאחד מהסיפורים הנעלים והנעלמים בקורות חייו של אברהם אבינו. פרשת לך-לך מקדישה פרק שלם לסיפור מדהים בתולדותיו של אברהם. זה הסיפור הפלאי והנסי בחייו, אבל גם קרב מלחמה צבאי ונועז, שלא ברור בהשקפה ראשונה מה מטרתו וכיצד הוא משתלב במסעו הרוחני של אברהם.

זאת המלחמה היהודית הראשונה בהיסטוריה: לשחרר שבוי עברי. לא הרבה השתנה מאז ואחד המאבקים המרכזיים בחייו, למרבה הצער, הוא, לפדות שבויים מידי הגויים. המצוקה מגיעה לשיא בימים הקשים הללו, כשיותר ממאתיים יהודים, אנשים, נשים וטף, מצויים בשליטת הגרועים באויבינו.

אנו רוצים לדון בתמיהה עצומה: מה עומד בראשו של אברהם אבינו, כשהוא פורץ למלחמה חסרת סיכוי כנגד ארבעה מלכים אדירים שכבר ניצחו חמישה? איך מותר ליהודי לסכן חייו, כנגד הציוויים המפורשים "חיך קודמים", "ונשמרתם לנפשותיכם" ועוד? האם אינו כמאבד עצמו לדעת ח"י?!

במיוחד שאברהם לא יצא לפדות שבוי שהייתה חובה כלפיו. הוא לא הסתכן עבור חייל, שמסר נפשו לאומתו. אברהם הלך להציל בוגד. אדם שבחר לנטוש את אברהם ולמסד חייו כשופט סדום, העיר המושחתת והרקובה עלי אדמות ושם נתפס בשבי. מה היה לאברהם לסכן חייו עבור איש סדום?

כדי להבין עד כמה הייתה מלחמת אברהם מסוכנת וחסרת סיכוי, די להקשיב לאיש שטרח לטלטל עצמו עד אלוני ממרא אשר בחברון, כדי לבשר לאברהם על שביית בן אחיו.

1. בראשית יד, יג: ויבא הפליט ויגד לאברם העברי – רש"י: לפי פשוטו זה עוג, שפלט מן המלחמה והוא שכתוב 'כי רק עוג נשאר מיתר הרפאים', שלא הרגוהו אמרפל וחבריו כשהכו הרפאים בעשתרות קרנים (תנחומא). ובמדרש בראשית רבה, זה עוג שפלט מדור המבול, וזהו מיתר הרפאים, שנאמר 'הנפילים היו בארץ' ומתכוין שיהרג אברם וישא את שרה. 'אברהם העברי' - שבא מעבר הנהר.

עוג טלטל עצמו מחזית המלחמה בעבר הירדן, עד מגורי אברהם בחברון, וזאת כדי "שייהרג אברם וישא את שרה" יפת התואר. אפילו גיבור גיבורים כמותו, ששרד את חודשי המבול כשהוא תלוי על תיבת נח, העריך שהפעולה הצבאית תיכשל ותהרוג את אברהם. עם זאת, עוג היה בטוח שאברם ייפול למלכודת שהוא פורש לו, שכן הכיר את אברהם בתור "העברי" – שהוא מעבר אחד וכל העולם מעבר שני - והיה בטוח שאברם 'יאבד את הראש' ויצא לקרב ממנו לא יחזור.

אבל לא רק עוג היה סבור שאברהם לא ישוב. האמת היא שגם אברהם עצמו חשש מכך. זה לא שאברהם ציפה לניסים והכריז 'אלוקי אבי בעזרי'. ההיפך הגמור, ובכל זאת השליך חייו מנגד.

בראשית יד, יד: 'וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי ביתו שמנה עשר ושלש מאות וירדף עד דן' – בראשית רבה מב,ב: 'וירק את חניכיו' - אברהם הוריק פנים כנגדן [פניו איבדו צבעם והפכו ירוקות], אמר אצא ואפול על קידוש שמו של מקום (פירוש עץ יוסף: להציל עשוק מיד עושקו, שאין קידוש השם גדול מזה).

כך גם מתוודה אברהם בהמשך לפני הקב"ה:

רש"י בראשית יח, כז: 'ואנכי עפר ואפר' - כבר הייתי ראוי להיות עפר על ידי המלכים, ואפר על ידי נמרוד, לולי רחמיך אשר עמדו לי.

וכל אחד תמה: איך זה מותר? הרי גם במלחמת קידוש השם, נדרשת התכנות הגיונית ולא לחטוף סנק ולהתפרץ למחנה האויב כמאבד עצמו לדעת ח"ו?

רלב"ג שופטים סוף פרק ט ואילך: להודיע למי שיתחיל במלחמה עם מי שתקיף ממנו, שיעשה דבריו בחכמה, רצה לומר שאם לא יתבאר לו שינצח, לא ימסור עצמו לסכנה. ולזה תראה ששאל גדעון את שינצח אויביו קודם שיתיר עצמו להילחם עמהם.

הנושא הוא גדעון בן יואש והאותות והמופתים טרם יצא למלחמה. בתקופת השופטים, סבלו ישראל מהצקות עמי המדבר כמדין ועמלק. מפחד האויבים, גדעון טוחן את חטייו במחותרת, בבור גת שמיועד לדריכת ענבים. פתאום מתגלה אליו מלאך ה' ואומר "ה' עמך גיבור החיל". גדעון מתלונן "איה כל נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו ועתה נטשנו בידי מדין?". המלאך מצווה אותו להושיע את ישראל.

בתגובה, גדעון דורש שרשרת מופתים כדי לוודא שהוא ישוב מנצח. הוא מניח את המצות והבשר על הסלע ואש יוצאת ואוכלת אותם. הוא מניח פיסת צמר על קרקע יבשה והצמר מתמלא טל, ואח"כ הפוך: מניח פיסת צמר על קרקע רטובה והצמר נותר יבש. מסביר הרלב"ג, כנ"ל, כי גם למלחמה לא יוצאים עד שמוודאים שה' אתנו ועומדים לנצח.

ואולם אברהם לא שואל אות וסימן לניצחון, ואדרבה, בתוך תוכו אינו מצפה לניסים וחושש שלא ישוב בחיים כנ"ל ובכל זאת מסתער עם נעריו לפעולה נועזת לשחרור לוט.

אנו נציג יותר מהסבר אחד לשאלה, אבל המענה החסידי הוא, שהתנועה של אברהם הייתה: אין ברירה. הפעולה הזו חייבת להתקיים. אברהם לא פעל משיקולים הגיוניים, אלא מעומק הנפש של היהודי שאינו יכול אחרת. זה או לשחרר את לוט או שאברהם לא יהיה עוד אברהם.

יתירה מכך: כשאין לך ברירה, אתה לוחם עם מה שיש. גם עם מטאטא ואבן. אברהם מלמד שאת המלחמה הזו לא מנצחים בצורה נורמלית. חייבים להפתיע ולעשות כל מה שצריך ואז רואים ברכה. המסר לימינו נוגע בעומק הנפש: אנו לא נמצאים במלחמה ברירה. נפלנו לקרב על עצם קיומנו: ערביי ישראל והגדה בוחנים אותנו, שום דבר לא ימנע ח"ו מ-500 מחבלים להתנפל באמצע הלילה על מוצב צבאי או התיישבות מבודדת בגדה ולהוביל היל"ת לקטסטרופה. רק ניצחון מהדהד בגודל מלחמת ששת הימים ברחמי שמים, יצור התרעה אפקטיבית. לכן אי אפשר להיאבק את המלחמה הזו בכלים רגילים של התחשבות בדעת הגויים. מוכרח להיות ברור שבעל הבית השתגע ולא נעצור עד הניצחון.

[להעיר: בכל הדיון הארוך לקמן, לא נתייחס לסוגיית שחרור שבוי תמורת כופר כספי וקל וחומר תמורת שחרור מחבלים מרצחים. הדבר לא עלה אפילו בדעתו של אברהם אבינו והיה ברור לו שהתשובה היחידה לחטיפה היא לפרוץ למחנה האויב ולהשיב בנים לגבולם אכי"ר].

ב. הבה נתחיל מההתחלה ונכיר את הטיפוס המפוקפק בעבורו מסר אברהם נפשו. נקדים כי המילה "לוט" נושאת שלושה פירושים בלשון הקודש, פירושים קוטביים והפוכים זה מזה.

2. א. רות ג, ז: ויאכל בועז וישת ויטב לבו ויבא לשכב בקצה הערמה ותבוא בלט ותגל מרגלותיו ותשכב. ב. בראשית יב, ג: ומקללך אאור – תרגום אונקלוס: ומלטטך אלוט. ג. בראשית לז, כה: והנה אורחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת וצרי ולט – רש"י: מיני בשמים.

הפירוש המוכר למילה "לוט" הוא כיסוי, כמו להסיר את הלוט. אולי זה רמז שהאיש לוט היה דמות צבועה ומכוסה. הוא דרש כבוד כממשיך דרכו של אברהם, אבל מתחת לעטיפה עמד איש חסר אופי. תרגום המילה "לוט" בארמית הוא קללה, כך שלוט לא היה ברכה במשפחתו של אברהם אבינו. אבל כמו תמיד בבניו של הקב"ה, שום אדם אינו פסול ו"לוט" הוא גם בושם משובח. שכן לוט היה 'נשא' של ניצוצות עליונים. הוא אבי מואב, סבה של רות וסבתו של דוד ומשיח צדקנו מהרה יגלה.

ראשיתו של לוט ניכרה כבר באביו: הרן, אחיו הצעיר של אברהם אבינו. (אם כי לוט הוא גם אחיה של שרה אמנו). סיפורו של הרן נרמז בפסוק תמוה בסוף פרשת נח:

בראשית יא, כח: וימת הרן על פני תרח אביו בארץ מולדתו באור כשדים.

המקרא אומר דרשני: מה פתאום מת האח הצעיר בארץ מולדתו, לפני אחיו הבוגרים?

רש"י: שעל ידי אביו מת, שקבל תרח על אברם בנו לפני נמרוד על שכתת את צלמיו והשליכו לכבשן האש, והרן אומר בלבו: אם אברם נוצח אני משלו ואם נמרוד נוצח אני משלו. וכשניצל אברם אמרו להרן משל מי אתה? אמר להם: משל אברם אני. השליכוהו לכבשן האש ונשרף. וזהו 'אור כשדים'.

כך שלוט ירש מאביו אישיות חלשה, חסרת אופי, שבחרת במה שפופולרי. בכל זאת, כיון שהרן מת בגלל מלחמות אברהם, אברהם הרגיש מחויבות לבן אחיו ואימץ אותו. התורה מזכירה פעמיים את לוט בתור המצטרף הקרוב לאברהם ושרה, ואפשר להבין את הציפיות שנתלות בו.

בראשית יב: וילך אברם כאשר דבר אליו ה' וילך אתו לוט... ויקח אברם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו – **חזקוני:** לפי שהרן אביו מת באור כשדים בגלל אברהם אחיו, היה לו לוט כבן בית.

אבל בהמשך הדרך, חווה לוט מהפך רוחני ובוגד בדרכו של דודו. בדקות לשונה של התורה, היא רומזת בשינוי קל את רגע המהפך בחיי לוט:

יב, ה: ויקח אברם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם. **יג, א:** ויעל אברם ממצרים הוא ואשתו וכל אשר לו ולוט עמו הנגבה.

בעוד שבתחילת הדרך, בעלייתם מחרן ארצה, לוט הולך צמוד לאברהם ושרה ועומד קודם הרכוש, הנה בחזרתם ממצרים ארצה, הרכוש מוזכר לפני לוט. נראה שהוא כבר הלך בדרך עצמאית משלו. מה קרה במצרים שהפך את לוט? ממשיכה התורה בפסוק הבא:

יג, ב: ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב... וגם ללוט ההלך את אברם היה צאן ובקר ואהלים.

במצרים הוסר הלוט מעל לוט: הוא גילה את הכסף. אברהם ושרה חוזרים ממצרים עשירים מופלגים, אחרי הנס שהפגין את קדושת שרה בעיני פרעה. גם לוט יצא משם עשיר והוא כבר לא היה אותו אדם. הוא חזר עם רדיפה חומרית ותאוות בצע. ההמשך מתרחש מאליו. אברהם ולוט אינם יכולים להמשיך יחד. אברהם הוא איש ישר, שרואה בכסף דרך לפרסם את הקב"ה ואילו לוט הוא איש רקוב, שרואה בפרסומו של הקב"ה, אמצעי לעשות כסף.

יג, ז: ויהי ריב בין רעי מקנה אברם ובין רעי מקנה לוט – **בראשית רבה מא, ו:** בהמתו של אברהם יוצאה זמומה [חסומה בפיה שלא לרעות בגזל שדות זרים] ובהמתו של לוט לא היתה זמומה. אומרים רועי אברהם: הותר הגזל?! היו אומרים רועי לוט, אמר ה' לאברהם 'לזרעך אתן את הארץ הזאת', ואברהם פרדה עקרה ואינו מוליד, למחר הוא מת ולוט בן אחיו יורשו ולכן הבהמות אוכלות משלהן.

ה"ריב" הופך ל"מריבה", שסוחפת את המשפחה וצוות העובדים ואברהם מציע פרידה בהסכמה¹: אתה לצד אחד ואני לצד שני. לוט בוחר ללכת אל הקוטב הרחוק בעולם מחינוכו של דודו.

בראשית יג: ויסע לוט מקדם... ויאהל עד סדום - **רש"י:** 'ויסע לוט מקדם' – הסייע עצמו מקדמונו של עולם, אמר אי אפשי לא באברם ולא באלוקיו.

לוט לא מתרחק רק ברמה הגיאוגרפית, אלא לועג לדרכו של אברהם. מהבית הכי מאמין ומכניס אורחים בעולם, עובר לוט למשכן הרשע, מקום שטוף זימה ורוע לב, שאסור להגיש בו פת לאורח. לוט המוכשר הופך להיות השופט והבורר של סדום, האיש שמפרש את חוקי הרוע והזדון.

¹ תמיהה קשה: כיצד אברהם שחיך העולם כולו להאמין בשם ה', נפרד ומתרחק מאחינו החוטא? אולי יש ליישב על פי החתם סופר. אברהם אומר ללוט: "אל נא תהי מריבה בינינו כי אנשים אחים אנחנו". מסביר החתם סופר כי לוט ואברהם היו דומים בצורת פניהם ונראים אחים ולכן אברהם חשש מחילול ה' חמור מהתנהגותו של לוט, שיחשבו העמים שאברהם עצמו הוא בעל הבהמות הגזלניות. אולי יש לבאר, שבמקום חילול ה' שמאיים על עצם יכולת ההשפעה של אברהם, אין מקום לקירוב והארת פנים.

השנים חולפות ומגיעה המלחמה. ארצות עבר הירדן המזרחי – הנגב, כיכר הירדן, מואב ואדום – היו כנועות תחת שלטון האימפריות מהמזרח והצפון, בבל, תורכיה וסוריה. כנראה שעבר הירדן היה נתיב סחר בינלאומי, בין דמשק מצפון למצרים וחיצי ערב בדרום, והאימפריות תבעו את השליטה בו. במשך 12 שנה היו ארצות עבר הירדן כנועות אליהן ואחר כך במשך 13 שנה הפעילו מרד כנגד האימפריות הרחוקות. בשנה ה-14 למרד, יוצאים ארבע מלכי האימפריות למלחמה בחמש מלכי עבר הירדן ומביסים אותם. הם לוקחים את ראשי העם כשבויי חרב ובתוכם לוט.

השמועה הקשה מגיעה לאברהם והוא יוצא לקרב הרואי בעבור בן אחיו. "ויחלק עליהם לילה", הוא מתכנן פעולה נועזת ומתוחכמת באמצע הלילה, מפתיע את שומרי השבויים ומחלץ את לוט מהשבי.

וכאן עולה השאלה, כאמור, מה מניע את אברם להשליך חייו עבור אדם שבגד בחסדו ואמנותו? בהערה² הובאה הרחבה מעניינת ברמה ההלכתית המכרעת.

ב. בספר "באר יוסף", שכתב תלמיד חכם ודרשן ירושלמי מהדור הקודם, בשם הרב יוסף צבי סלנט, ראיתי ביאור פשוט ומקורי. הוא אומר שהסבר לשאלתנו מפורש ברש"י לעיל.

3. באר יוסף יד, יד: היה בזה כדי לקיים הבטחתו ללוט, כשאמר לו 'הפרד נא מעלי' ופירש רש"י: 'בכל אשר תשב לא אתרחק ממך ועמוד לך למגן ולעזר, וסוף דבר הוצרך לו, שנאמר וישמע אברהם כי נשבה אחיו'. וכיון שהבטיחו רצה לעמוד בדיבורו ולקיים הבטחתו, ושלא ייגרם חילול שם שמים.

אצל האבות, הייתה הקפדה יתירה על העמידה בדיבור, משום שאי העמידה בדיבור, הייתה גורמת חילול ה' גדול ולזלזול של אברהם בעיני האומות. יש להעמיק עם מה שהארכנו בעבר (בשיעור לפרשת ויצא פא): בעוד שקיום המצוות לפני מתן תורה היה רק קבלה אישית של האבות, העמידה בדיבור הייתה הסכמה מוחלטת בקרב בני נח. כך יעקב טוען ללבן הארמי: "למה רמיתני", ואפילו הרמאי המקצועי נאלץ להצטדק "לא יעשה כן במקומו לתת הצעירה לפני הבכירה". שכן, הפרת הבטחה הייתה קוד מוסכם, שאפילו לבן נאלץ להתגונן כנגד אי עמידתו בו. לכן אברהם אבינו היה חייב לסכן הכול בעבור ההתחייבות שלו.

לחביבותא דמילתא נאיר דבר נפלא שהארכנו בו שם: כשם שאברהם מוסר חייו הגשמיים לשם קיום הבטחה, כך נכדו, יעקב אבינו, מוסר חייו הרוחניים לשם קיום הבטחה. ידועה השאלה כיצד יעקב מקבל החלטה תמוהה ביותר, לשאת גם את רחל ולחיות עם שתי אחיות במקביל, דבר האסור אחרי מתן תורה משום ערווה? והרי קיימו אבות כל התורה עד שלא ניתנה?

² הפוסקים חולקים לגבי כניסה לספק סכנה כדי להציל שבוי מסכנה וודאית (ראו אנציקלופדיה תלמודית ערך הצלת נפשות). בתלמוד ירושלמי תרומות ח: רב אמי ניצוד בידי שודדים מסוכנים שנשפים אצלם למוות. אמר רבי יונתן: יכרך המת בסדינו. אמר רבי שמעון בן לקיש: או שאני נהרג או שאני מצילו, אלך ואצילו. הלך ופייסם באמצעות ממון ושחררו. ההגהות מיימוניות על הרמב"ם מסיק מדעת ריש לקיש, שחייב אדם להכניס עצמו בספק סכנה, כדי להציל חברו מוודאי סכנה. שכן הוא ברי והוא ספק.

אמנם הרמב"ם והשולחן ערוך לא הביאו הלכה זו, ובשולחן ערוך רבינו מאריך להיפך (סימן שכט): "הרואה ספינה שיש בה ישראל המטרופת בים, וכן נהר שוטף, וכן יחיד הנרדף מפני נכרי, מצוה על כל אדם לחלל עליהם שבת כדי להצילם... ומכל מקום אם יש סכנה, אין לו לסכן עצמו להציל חברו, מאחר שהוא חוץ מן הסכנה. ואף שרואה במיתת חברו. ואע"פ שהוא ספק וחברו ודאי, מכל מקום הרי נאמר 'וחי בהם' ולא שיבא לידי ספק מיתה". כמובן, רבינו מסתמך על פסיקתו של רבי עקיבא כנגד דעת בן פטורה, "חייך קודמין". לחביבותא דמילתא נעיר ראייה נפלאה לשיטת רבינו (משך חכמה שמות ד, ט): כשמשא נמצא במדין, מצווה הקב"ה לשוב למצרים לגאול ישראל ומוסיף "כי מתו האנשים המבקשים את נפשך". היינו שאם היה מסוכן למשה לשוב לשם – לא היה נדרש לשוב ואף שמדובר בהצלת כלל ישראל. להוסיף שגם מרדכי אומר לאסתר, שהיא בין כך בתוך הצרה ותמות ולכן תסתכן לילך לאחשוורוש. אבל לא אומר שהצלת כלל ישראל קודמת לה. [עם זאת, להעיר מלקו"ש חכ"ח עמוד 152-153, שבתקופה של מסירות נפש וביטול שלמעלה מטעם ודעת, מותר להיכנס לספק סכנה, כהמעשים של האדמו"ר הקודם וחסידיו ברוסיה]. אמנם כל זה בכניסה לספק סכנה, אבל אברהם הכניס עצמו לסכנה וודאית שאי אפשר לצאת ממנה חי, ובזה בוודאי אינו חייב, ואפילו ההיתר לא ברור.

מילא שאינו מגרש את לאה, אפשר להסביר: לבן לא היה נותן את רחל לפני לאה ולכן יעקב מוכרח להמשיך אתה. מה גם שיעקב לא היה עושה בעילתו בעילת זנות ומתכחש לליל החופה עם לאה. אבל מדוע מתעקש להמשיך עם רחל ואינו מתנצל בפניה, שאינו יכול לשאתה משום איסור שתי אחיות?

התמיהה מתעצמת לאור דברי הרמב"ן, שרחל נפטרה בהגעתם ארצה, משום שקדושת ארץ ישראל אינה מאפשרת חיים עם שתי אחיות. ולכן רחל לא זכתה להיקבר עמו?

הרבי מבאר דבר נפלא (לקו"ש ה' ויצא): בעוד שקיום התורה קודם שניתנה היה חומרה אישית שקיבלו האבות על עצמם, עמידה בהבטחה הייתה חובה גמורה של בני נח והיא קודמת לכל קבלה אישית. יעקב הבטיח לרחל לשאת אותה והיא סמכה דעתה שנים ארוכות על הבטחתו וציפתה להקמת ביתם בכל ליבה. יעקב אינו יכול להיעלם לה בטענה שהוא מחמיר לקיים התורה לפני שניתנה. שכן חובת העמידה בהבטחה כלפיה קודמת להידור אישי שלו³.

עד כאן ביאור פשוט וישר, שמבוסס על רש"י כנ"ל. מכאן נמשיך לביאור נפשי, המתפרץ ובוקע מעומק המייתה של הנפש היהודית, כפי שנראה בין השורות ובתוך השורות בכמה שיחות של רבינו.

ג. את התשובה הבהירה קיבלנו בשטח, מנכדיו האמיצים של אברהם אבינו. באותו יום קשה בו הפך לאבל מחולנו, אלפי גיבורי לב שכלל לא היו באזור, הסתערו וחסלו עוד ועוד מרצחים, הם השביתו את תכניתם המקורית שהייתה מסוכנת פי כמה – ונאבקו עד נשימתם האחרונה הי"ד.

אלחנן קלמנזון, בנו של הרב בני קלמנזון, ראש ישיבת עתניאל לשעבר, שמע בצהרי שמח"ת על אירועי העוטף. הוא לקח את הנשק שהחזיק בתור חבר כיתת הכוננות בעתניאל, אסף את אחיו מנחם ואחייו איתאל והקימו צוות לחימה משפחתי. הם נכנסו לקיבוץ בארי והחלו לחלץ תושבים. בית אחר בית, אדם אחר אדם, תחת אש תופת. הם נאבקו במחבלים במשך 14.5 שעות רצופות, כל הלילה של מוצאי החג, עד למחרת בעשר בבוקר. כוחותיהם אזלו והם החליטו להיכנס לבית אחרון, אבל מחבל ששהה בבית, פגע באלחנן למוות, הי"ד.

מה עמד בראשיהם של הגיבורים? הסיפורים שלהם טריים מלהיות מפוענחים בצורה פסיכולוגית, אבל הנה ההסבר של גיבור אחר, מלפני חמישים שנה בדיוק:

שתיים בצהריים של יום הכיפורים ההוא, תשלד. סגן יואב יקר, עמד בראש מחלקה קטנה בת שלושה טנקים של חטיבת 188, כאשר מולה הסתערו שישים טנקים סורים. יואב וצוותו מיקדו את כל יכולות הריכוז שלהם וטיווחו טנק אחרי טנק. כשנגמרו הפגזים, הורה יואב לסגנו, ניר עתיר, להוציא את הראש מהטנק ולירות על הטנקים המתקרבים באש מקלעים. לכוון אל מטעני הדלק של הטנק הסורי ולהעלות אותו בלהבות. למרות הפקודה המוזרה, אף חייל לא פקפק בה, הם הסתערו על הטנקים באש מקלעים ופגעו בטנק אחרי טנק, עד שהטנקים הסוריים האחרונים נסוגו.

אבל יואב לא הרפה. הוא לא נסוג בחזרה לבסיס, אלא המתין לבאות. כשירד הלילה, זיהה שיירת טנקים סורים חוצה את הגבול ושוב הסתער באש מקלעים. הסורים זיהו את ראשו מחוץ לטנק וירו בו מטווח קצר, הי"ד. סגנו, ניר עתיר, מעביר סיורים באתר הקרב וכשנשאל על הלך רוחו של מפקדו, שהסתער על טנקים באש מקלעים, ענה: "לא הייתה ברירה". זה או אנחנו או הלכה המדינה ח"ו.

בראשו של אברהם אבינו, לא הייתה ברירה. לא הייתה שום אופציה מלבד להציל את לוט. לא כי הוא הבטיח לו ולא כי הוא אחיינו, אלא כי זה היה אברהם אבינו. או שהוא מציל את לוט או שהוא אינו עוד אברהם אבינו. אברהם ראה בעצמו משרת ציבור שכל עניינו בעולם להצלת הבריות.

³ ומה שרחל הייתה אשמה בכך ששיתפה פעולה עם אחותה, כנראה יעקב ראה בה אנוסה שהייתה מוכרחת בכך. מה גם שחרדה לכבוד אחותה וגדול שלום הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה. ולכן יעקב לא חשב, שהדבר מזכה אותו מהעמידה בהתחייבותו אליה.

נעמיק בהתבוננות אל תוך הנפש. בעולם קיימים שני סוגי נותנים: מצד גדולה ומצד קטנות. יש אדם שנותן כי יש לו. הוא מצוי בתנועה של התפשטות ורוצה להתפשט יותר אל עולמו של המקבל. אדם כזה ייתן הכול, עד הנקודה בה הדבר בא על חשבוננו הפרטי.

אבל יש אדם שנותן מצד קטנות. הוא לא רואה בעצמו ישות נבדלת, כל מהותו היא לשרת את העולם ולכן ייתן הכול לאחרים. כולל כשהדבר נתון בהפסד דרמטי בשבילו. אברהם עושה זאת שלוש פעמים: פעם אחת כאן, כשמוסר חיי גופו עבור הצלת לוט, ועוד פעמיים כשמוסר חיי נפשו עבור העלובים בעולם. אחר כך ימסור את רגע השיא בחייו הרוחניים ויעזוב את גילוי השכינה כדי לארח שלושה מלאכים. הוא יאמר לקב"ה: "מצטער, יש לי שיחה ממתנה" וירוך לרפת לשחוט פרות עבור עובדי אלילים. בהמשך יחרף נפשו מול הקב"ה בהתרסה וחוצפה, להצלת אנשי סדום החוטאים.

בענייננו: אברהם ידע שהסבל הגדול עלי אדמות הוא להיות בשבי הגויים. זה לא למות ברגע אחד, אלא להיטלטל בין חיים למוות בכל רגע (ישמור ה' עליהם וירפאם). לכן לא הייתה אופציה בעיניו, מלבד להשליך חייו להצלת לוט. הנה לשונו הנרגשת של הרמב"ם אודות סבל השבי שאין לו שיעור:

רמב"ם מתנות עניים ח': פדיון שבויים קודם לפרנסת עניים ולכסותן, ואין לך מצוה גדולה כפדיון שבויים, שהשבוי הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים והערומים ועומד בסכנת נפשות והמעלים עיניו מפדיונו הרי זה עובר על 'לא תאמץ את לבבך' ו'לא תקפוץ את ירך' ו'לא תעמוד על דם רעך' ו'לא ירדנו בפרך לעיניך'... ואין לך מצוה רבה כפדיון שבויים.

כך כותב הרבי בתמציתיות לגבי מניעיו של אברהם:

התוועדיות תשנ"א/331: אע"פ שלוט היה רשע (כנראה מהעתקתו לסדום) ונפרד מאברם... אברהם יצא למלחמה למסור נפשו כדי להציל את לוט. ועד שהמסירות נפש של אברם פעלה גם בלוט, שהוא מסר נפשו כדי להכניס אורחים בעיר סדום, אע"פ שזה היה קשור בסכנת נפשות.

וכאן מרחיב הרבי בביאור נפלא (וכדאי ללמוד בפנים בארוכה) אודות שלוש הסיפורים המרכזיים שמספרת התורה על אברהם:

תוכן מליקוטי שיחות כה/80 ואילך: יש אדם שעושה חסד 'מצד הגדולה'. הוא עשיר מופלג ומצד הרגשת עצמו מצוי בתנועה של נדיבות [כך שבסיס הנתנה הוא להתפשט יותר]. אבל אצל אברהם היה החסד מצד 'אנכי עפר ואפר', הוא הרגיש בטל ושפל וקטן מכולם. ולכן נתן לאחרים כל שהיה לו ואפילו במקום שנגרם לו הפסד מהנתנה. כך נהג אברהם כשסיכן את חיי הגוף לטובת הצלת לוט, יותר מזה, כשמסר את הרוחניות שלו ואמר לקב"ה 'להמתין לו עד שירוך ויכניס את האורחים'.

בכך מבאר הרבי שאלה ידועה. חז"ל אמרו (סוטה יז,א): "בשכר שאמר אברהם אבינו 'אנכי עפר ואפר', זכו בניו לשתי מצוות: אפר פרה ועפר סוטה". כאן ידועה השאלה מה קשר הדברים: הרי צריך להיות דמיון בין המעשה והשכר ומה הקשר בין מסירות נפשו של אברהם לוותר על כל אשר לו, ובין אפר פרה אדומה וסוטה? למה לא זכו לתפילין וציצית? אדרבה, אברהם הפגין חסד גמור ואילו פרה אדומה מסמלת גבורות בתכלית, כמבואר בזוהר?

הנקודה עמוקה: אברהם הפגין ויתור ואיון למען הזולת, ושתי המצוות הללו דורשות אותה תכונה. הכוהן המיטהר בפרה אדומה מאבד טהרתו ונטמא בעצמו. באפר סוטה, מוחקים שם הקב"ה למען שלום בית. זה מה שנתן אברהם לעולם: ההבנה שאי אפשר אחרת והזולת הוא לא אחר, הוא אני.

להוסיף: ככל אריכות הדברים כאן, מבאר אדמו"ר לגבי "ויגש אליו יהודה" בתוקף ועד איום למלחמה. התמיהה עולה: מה יהודה חשב? כיצד מסכן עצמו ואחיו מול גבורת יוסף? הרי המדרש אומר שיהודה היכה ברגלו והזדעזעה כל מצרים, וגם יוסף עשה זאת ויהודה הפטיר: "הוא גיבור ממני?".

אלא (ליקוטי שיחות א/95): יהודה לא פעל מהיגיון, אלא מהערבות על בנימין. לא עמדה בעיניו שום ברירה, מלבד להחזיר את בנימין לאביו. או שזה יצליח או לא, אבל בלי לנסות, הוא בוודאי לא יהיה יהודה, מנהיג ומלך ישראל. הרבי מוציא שם מסקנה לגבי כל יהודי: מצוות הערבות המוטלת על כל איש ישראל, לא מאפשרת לוותר על חינוכו של ילד אחד ועד מסירת כל הכוחות להצלחתו.

להשלמת העניין, נעיר שתי הערות למצבנו: א. הטענה אודות פגיעה ב'חפים מפשע' בעזה, מעוררת מחשבות אודות מעשה שמעון ולוי בשכם. התורה מסכמת את הסיפור ההוא במילים מפורשות: **"ויהי חתת אלוקים על הערים אשר סביבותיהם ולא רדפו את בני יעקב"**. ההתקפה הראשונה על בני יעקב הייתה גם האחרונה ויותר הם לא סבלו מעמי הארץ.

וביחס לטענת החפות מפשע של אנשי שכם, הארכנו בשיעור לפרשת וישלח בשנה שעברה: הרמב"ם כותב להלכה (מלכים סוף פרק ט): **"בני נח חייבים להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך, לדון בשש המצוות האחרות של בני נח [להקים בתי דין לדון בפשעי בני נח]. ובן נח שעבר על אחת משבע מצוות אלו – יהרג בסיף. ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה, שהרי **שכם גזל [את דינה] והם ראו וידעו ולא דנוהו**". וראו עוד בהערה⁴.**

ומה נאמר כעת: צה"ל מפציר בהם לעזוב את בתיהם ורובם עושים זאת, מלבד מאות אלפים שבחרים להישאר כמחסה אנושי על צאצאי הנאצים בדורנו. האם אלו חפים מפשע?!

עוד להעיר: בעצם הרשע והשחיתות שהתפרצה בשמחת תורה, יש להאיר ממה שכתבתי בדרשה לפרשת נח, אודות הפעמיים ההיסטוריות בה מוריד הקב"ה את הכפפות ומשמיד מאדם עד אדמה: מול דור המבול וסדום ועמורה. שכן בשני המקרים, נשברו כל הכללים והתחוללו פשעים אימים כנגד עצם הקיום ולא נותרה ברירה, מלבד להשחית עד עומק האדמה ולחדש הבריאה מחדש.

מסיימים בטוב, בשתי הערות מאירות: א. הוזכר לעיל הפסוק **"וירק את חניכיו"**. הגמרא (נדרים לב) מפרשת את הביטוי הלא רגיל, שטרם המלחמה לימד אברהם תורה לחניכיו, כמו אדם שמריק מכלי לכלי. הדבר דומה לסיפור הנביא על הלילה שלפני מלחמת יריחו: **"ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו והנה איש עומד לנגדו"**. מפרשת הגמרא (מגילה ג, א) שמלאך ה' בא להוכיחו על כך שביטלו תורה בלילה ההוא. וכיון שכן, בלילה שלפני מלחמת העי, יהושע תיקן ולן בעומקה של הלכה.

מה קשר הדברים? מה בוער לפני מלחמה גורלית, לפתוח ספרי תורה? אלא שזה הנשק של ישראל. כשיוצאים למלחמת אין ברירה, שאין לה סיכוי בדרכי הטבע וצריכים פלאות שמשברים גבולות, נדרש להכניס ה' במעשי ידינו ואין לך דרך מקשרת יותר מלימוד התורה.

ב. הוזכר לעיל, ש"לוט" הוא שם בושם משובח. השל"ה הקדוש מאריך כאן, שאברהם יצא למלחמה להצלת לוט, משום ניצוצות משיח בן דוד הגנוזים בנשמת לוט אבי מואב וסבה של רות.

נזכה לראות בחילוץ החטופים ויזכו לשנים ארוכות של מעשים טובים, שיוציאו מקרבם כל הניצוצות הגנוזים בעומק נשמתם, ונראה כבר בגילוי משיח בן דוד כפשוטו ממש ונאמר אמן.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של **שלוחי הרבי ברחבי תבל**

ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי

להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת

שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

⁴ ומה שיעקב טען כנגד בניו, הארכנו בשיעור הנ"ל, שהיה זה רק על הרמייה והפרת ההבטחה לאנשי שכם, כמו שאמר "עכרתם אותי להבאישיני", אבל לא האשימם ברצח חפים מפשע. ומה שטען בפרשת ויחי, "שמעון ולוי אחים, כלי חמס מכורותיהם", הארכנו שם בביאור נפלא: יעקב לא הקפיד על אנשי שכם, אלא על **התכונות הנפשיות של בניו עצמם** שחשודים באכזריות. וזאת משום שהיכו פעמיים – גם באנשי שכם וגם ביוסף.